

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Zonder eigen gewinne en glorie' : Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden

Dulm, F. van der

Citation

Dulm, F. van der. (2012, February 9). *'Zonder eigen gewinne en glorie' : Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden*. Uitgeverij Verloren, Hilversum. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18470>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18470>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

3 Utrecht

3.1 Grootmoeder Constantia Margaretha Meinertzhagen, weduwe Falck

In het voorjaar van 1743 arriveerde de zevenjarige Iman Willem in Utrecht bij zijn grootmoeder Falck met zijn scheepskist, waarvan de inhoud in 1745 nog werd aangevuld met een nagezonden exemplaar.¹ Deze laatste kist was verzonden uit Colombo in hetzelfde jaar dat zijn moeder met Arent van Broijel naar Batavia vertrok.

De komst van Iman betekende dat zijn grootmoeder via de Momboirkamer in Utrecht geld moet hebben ontvangen van de Weeskamer te Batavia.² De bedragen waren ruim voldoende³ voor de opvoeding die paste bij iemand van zijn stand. Er bleef zelfs geld over dat zou worden aangewend voor de opvoeding van neef Otto, die enige jaren later eveneens bij zijn grootmoeder in huis kwam. Het opvoeden en huisvesten van de kleinkinderen bracht Constantia de voor haar noodzakelijke extra inkomsten, waardoor zij op enige stand kon blijven leven. Zij zorgde niet alleen voor kost en inwoning van haar kleinkinderen, maar was ook verantwoordelijk voor hun scholing. Het is niet uitgesloten dat er een Nederlandse of buitenlandse privé-leraar of schrijfmeeester aan huis kwam.

Tijdens Imans verblijf in Utrecht vonden er voortdurend ernstige en minder ernstige familiegebeurtenissen plaats. Medio oktober 1746 werd de familie opgeschrikt door het bericht dat de 34-jarige oom Anton Reinhard, kapitein-luitenant in het Staatse infanterieregiment van generaal Van Dorth, tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog was omgekomen. Hij was of direct gesneuveld of enige dagen later aan de gevolgen van ernstige verwondingen overleden. Zijn regiment was betrokken bij de slag van Rocourt,⁴ gelegen in een gebied

1 HUA, notarieel Collectie inv. nr. U 169a1, 7 september 1745; Grootmoeder Falck-Meinertzhagen nam een kist met kleren in ontvangst bij notaris Wernard van Loten te Utrecht; mee gezonden met het VOC-schip Rust en Werk, Kamer Delft.

2 HUA, inv. nr. 702-3; Rekening-courant van de Momboirkamer met de Weeskamer te Batavia, gedeponeed te Utrecht; deze heeft alleen betrekking op de periode 1771-1805; hierdoor ontstaat geen inzicht in de voor Iman Willem beschikbare gelden. De stukken laten wel de gang van zaken zien. De aanwezige rekeningen hebben betrekking op minderjarigen uit Indië, die in Utrecht werden opgevoed; de regenten van de Momboirkamer waren gerechtigd uitkeringen te doen van in Utrecht verblijvende wezen en halfwezen afkomstig uit Batavia en de buitencomptoiren. Zij moesten wel staan ingeschreven in Batavia.

3 Zie noot 81, hoofdstuk 2; Colenbrander, *Gedenkschriften*, 53; hij is van mening dat er een groter kapitaal moet zijn nagelaten.

4 Otto maakte op 9 december 1750 een plattegrond van de vesting 'Racoux' in aquarel (38 bij 52 cm); deze werd in mei 2008 ter verkoop aangeboden bij H. Th. Warnar Antiquariat te Osnabrück. Er bevindt zich in de KB (inv. nr. 77K16), een 'Oefencahier vestingbouw en mathematica' getekend door 'Otto Falck, Utrecht, 1749' met tekst, berekeningen en tekeningen. Dit is een uiterst curieus boekje van 83 pagina's, zeer verzorgd, dat hoofdzakelijk in het Frans is geschreven. Het

vlakbij het gelijknamige dorpje 30 kilometer ten westen van Luik. De Franse troepen onder maarschalk Maurits, hertog van Saksen leverden hier slag tegen de Keizerlijke Oostenrijkers en hun bondgenoten onder de landvoogd Karel, hertog van Lotharingen. Tot de ondersteuning van Oostenrijk behoorden Staatse en Britse troepen, die waren opgesteld aan de linkerflank en de hoofdaanval dapper wisten te verduren.⁵ De uitkomst van de slag bleef onbeslist. Anton Reinhard liet zijn vrouw Angélique de Flavard⁶ en vier kinderen, waaronder de zesjarige Otto,⁷ in behoeftige omstandigheden achter.⁸ De financiële situatie van de echtgenote was verre van rooskleurig. Haar echtgenoot had nog geen vermogen kunnen opbouwen. Angélique behoorde tot een niet gefortuneerd laag adellijk Frans geslacht. Na Antons dood was er dringend behoefte aan onderstand, die slechts met mondjesmaat kwam van haar zwagers Falck. Zoon Otto had het daardoor lang niet zo goed als zijn levenslange, hechte vriend en neef Iman. Hij bouwde een schuld op bij zijn grootmoeder. Deze loste hij in 1760 met een wisselbrief op een royale manier af, waarmee zij zeer verguld was.⁹ Otto was nimmer jaloers op zijn neef.

In de woning van grootmoeder Constantia was ruimte ontstaan door het huwelijk van haar dochter Margaretha en het vertrek van haar zoon Johan David. Hij was na zijn promotie in de beide rechten¹⁰ in de voetsporen getreden van zijn drie oudere broers door aan te monsteren bij de Kamer Amsterdam als boekhouder. Zijn overtocht zou plaatsvinden aan boord van het VOC-schip Opperdoes waarmee in 1735 Carel Gustaaf, Maria Anna en Amalia Constantia waren uitgevaren. Maar Johan David haalde zelfs de Kaap niet; enige maanden na zijn vertrek kreeg zijn moeder te horen dat hij aan boord was overleden. Met uitzondering van Isack bevonden zich nu alle zonen en twee dochters in Azië. De jongste zoon, Johan Warnar,¹¹ die in 1740 als 14-jarige adelborst bij de Admiraliteit van Amsterdam in dienst was getreden, was als luitenant tijdelijk overgestapt¹² naar de Compagnie en naar Voor-Indië vertrokken.

Constantia was vóór 1743 met twee zonen en twee dochters van het Pieterskerkhof verhuisd naar een kleinere woning aan de oostzijde van de Ambachtstraat.¹³ Er kan worden

lijkt haast niet mogelijk dat dit door een jongen van elf jaar te zou zijn vervaardigd. De indruk bestaat dat het is overgeschreven of door iemand anders op papier is gezet. Een nader onderzoek zou gewenst zijn.

5 Van Nimwegen, *Republiek als grote mogendheid*, 81.

6 Angélique Richarde Marie de Flavard (Nijmegen, 1706-Lochem, 1772), dochter van Kapitein Henry de Flavard en Suzanna Elisabeth Prevôt.

7 Bijlage III.

8 Oorspronkelijk waren er vijf kinderen maar de oudste dochter Constantia Maria was reeds in 1742 gestorven; naast Otto zou slechts één dochter de volwassenheid bereiken. Margaretha Geertruida (1759-1843), huwde met Jhr. Mr. Johan Karel Gideon van der Bruggen, heer van Croy en Stiphout (1753-1828) kleinzoon van Mr. Johan Gideon Loten, gouverneur van Ceylon, 1752-1757.

9 Falck 2, inv. nr. 135; Constantia Meinertzhagen, weduwe Falck aan Otto Willem Falck, 14 oktober 1760. Zij merkte op dat zij haar ogen niet kon geloven bij het zien van het overgemaakte bedrag.

10 UBU, *Album Promotorum*, 1 december 1748.

11 Bijlage III.

12 Brijn, *Schippers*, 110; na 1742 bood de VOC meer werk, gunstige traktementen en aangepaste douceurs voor zeeofficieren dankzij nieuwe maatregelen van de bewindhebbers, die mede op grond van overwegingen van Gouverneur-Generaal Van Imhoff waren genomen. Hun aantal bleef gering; Johan Warnar was één van hen; hij bleef ruim 10 jaar in Azië (NA, *Collectie Falck 2* inv. nr. 838) in tegenstelling tot hetgeen staat vermeld op pagina 115 van *Schippers*: 'Commandeur Jan Warnar Falck meldde zich in 1761 na één reis naar de Oost weer bij de marine'.

13 HUA, *Notr. akte*, U230a2-29; Testament Constantia Margaretha Meinertzhagen wed. Wijlen den Here Otto Willem

Afb. 4 Otto Willem Philippus Falck (1747-1822). Olieverf op doek, toegeschreven aan Charles Howard Hodges (Collectie J.M. Tydeman).

vastgesteld dat Constantia bleef wonen in een straat waar leden van de vroedschap en adel woonachtig waren. De behuizing was echter eenvoudig van aard.¹⁴

De jongste zoon Isack was op dat moment volgens het kohier 'schipper op Amsterdam en officier onder de Swarte knegte'.¹⁵ Dit was hij slechts op papier, want hij voer niet zelf op de 'schuit tussen Utrecht en Amsterdam'. Deze functie had hij, zoals eerder werd vermeld, als pillengift bij zijn geboorte van zijn peetoom Isack Meinertzhagen ontvangen.¹⁶ De beide neefjes waren erg op deze oom gesteld; Iman schreef vanuit Colombo begin 1779 aan Otto 'Ge weet dat geen Oom met ons meer rond gewandeld is, ...'.¹⁷

Falck, redelijk gezond van Lichaam...'; 'Thuis gedaan en gepasseerd binnen Utrecht ten huize van de V. Testatrice staande aan de Oostzijde van de Ambachtstraat ...'. De Ambachtstraat is gelegen tussen het Janskerkhof en de Kromme Nieuwegracht.

¹⁴ HUA, A 704-2, inv. nr. 4847; uit het kohier blijkt dat er slechts één meid aanwezig was, wat duidde op een zeer bescheiden huishouden.

¹⁵ HUA, A 704-2, inv. nr. 4847; hij behoorde tot de Compagnie van het Fortuijn nr. 411.

¹⁶ Isaäk Meinertzhagen (1706-1779), zoon van Reinhard agent aan het Britse Hof, broer van Constantia Falck-Meinertzhagen (Vrijthoff, Meinertzhagen, 12); Isaäk eindigde als luitenant-kolonel aan de Kaap; speelde daar een vooraanstaande rol; stierf ongehuwd aldaar.

¹⁷ NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 31 januari 1779. Iman schreef enige opgetogen regels naar aanleiding van het voorgenomen huwelijk van Isack Falck met Elisabeth Lons (Bijlage III).

De een na jongste dochter Louise, bestierde met één meid¹⁸ het huishouden totdat zij op 36-jarige leeftijd huwde met de oude Dr. François Joan Lons,¹⁹ medicus en raad in de vroedschap. De exacte locatie van het huis aan de Ambachtstraat²⁰ kon worden achterhaald dankzij een brief van George Tammo aan zijn neef Iman Willem.²¹ Deze schreef dat Frederik Alewijn, bewindhebber van de VOC,²² bij hem op bezoek was geweest en hem had verteld dat Iman naast hem had gewoond: 'Te Utrecht gestudeerd hebbende, op de hoek van de Ambagtstraat en de nieuwe gragt bij Oosterhuizen gewoond'.²³ Het door Constantia gehuurde woonhuis is aan het einde van de negentiende eeuw afgebroken en vervangen door een nieuw pand. Op zijn beurt maakte dit pand weer in 2002 plaats voor een modern appartementengebouw. Het huis van de familie van Oosterhuizen bestaat in wat gewijzigde vorm nog steeds. Er is thans nog een tweetal panden aan de oostzijde van de Ambachtstraat die nog zeventiende en achttiende-eeuwse kenmerken²⁴ hebben, waaronder het statige herenhuis dat in 1747 werd bewoond door Diederick Jacob baron van Tuyll van Serooskerken.²⁵

In 1751 trok ook Otto Willem Philippus Falck²⁶ bij zijn grootmoeder in, nadat hij door zijn vader Carel Gustaaf, opperkoopman te Tegal op Java, naar Patria was gezonden. Het vermogen van zijn vader liet toe dat hij op termijn naar de Hiëronymusschool kon gaan. Uit een brief van haar schoonzoon Adriaan Bisdom uit Chinsura aan zijn zwager Johan Warnar klonk Constantia's grote zorgzaamheid voor haar kleinkinderen. Tijdens de kinderpokken van Otto nam zij hem op haar kamer waardoor zij zelf zeer ernstig ziek werd. Zij herstelde, maar haar gezondheid ging wel gestadig achteruit. Aan haar zoon Otto schreef zij dat zij '... blijve so lang als leven sal'.²⁷ Zij was dankbaar voor het leven dat zij had geleefd. Het was, zoals later bleek, één van haar afscheidsbrieven. Op 4 maart 1764 werd zij begraven in zestien ellen gescheurd katoen in de Catherinakerk,²⁸ naast haar man Otto Wilhelm.

18 HUA, Collectie II, inv. nr. 2048, Liberale Gift 1747; Fortuin no. 411 Ambachtstraat: 1 kind, 4 inwoners en 1 personeelslid.

19 Bijlage III.

20 Zij was geen eigenaar van een woning; dit blijkt uit de inventarisatie van transporten van onroerend goed in Utrecht tussen 1720 en 1770 aanwezig in Het Utrechts Collectie; In de gegevens van Documentatie Utrecht bevindt zich een gelvetekening en plattegrond van een laat negentiende-eeuws pand; tot de omnummering in 1890 was het Wijk G, nr. 387. Kadastrale Atlas 1832 (Sectie B genaamd Den Dom), werkgroep kadastrale atlas provincie Utrecht/Het Utrechts Collectie.

21 NAK/HCA/ inv. nr. 30/336, George Tammo Falck aan Iman Willem Falck, 2 december 1780.

22 NAK/HCA/ inv. nr. 30/336, Frederik Alewijn aan Iman Willem Falck, 20 november 1780; Alewijn spreekt Iman in deze openhartige brief aan met 'Hoogachte vriend'. Mr. Frederik Alewijn, (Amsterdam, 1737-Beemster, 1804), zoon van Mr. Dirk, dijkgraaf van de Beemster, schepen en raad van Amsterdam en Bregje Loten, nicht van Joan Gideon, gouverneur van Ceylon; 1757 gepromoveerd universiteit van Utrecht; 1767-1795, raad en burgemeester van Amsterdam (2x); sedert 1772 bewindhebber van de VOC; dijkgraaf van de Beemster (NNBW 4, 31).

23 HUA, Transporten oude eigenaars 1745-1769, inv. nr. 322; Johannes Nicolaas Oosterhuizen was eigenaar; transport 12 mei 1762 (360-363).

24 Dolfin, Kylstra en Penders, Utrecht: De huizen binnen de Singels, 174.

25 Diederik Jacob baron van Tuyll van Serooskerken (1707-1776), huwde Helena Jacoba Vicq; woonde eerst aan de Ambachtstraat en later in een fraai verbouwd huis aan de Kromme Nieuwegracht; daarnaast verbleef hij op zijn kasteel te Zuylen aan de Vecht (De Bruin, 'Regenten en revolutionairen', 319-320); hij stelde zich in de ridderschap zeer kritisch op tegen de Oranjes; verzette zich tegen de voorgedij regeling van de Prinses-Gouvernante.

26 Bijlage III.

27 NA, Collectie Falck 2 inv. nr. 838, Constantia Meinertzhagen aan Otto Willem Falck, 22 oktober 1763.

28 HUA, D.T.B. Utrecht, begraafboek 136 (1764), 380, voor f 100,-.

3.2 De Prins van Oranje komt

Door de inval in 1747 van Franse troepen in Staats-Vlaanderen kwam alsnog de Oostenrijkse Successieoorlog binnen de landsgrenzen van de Republiek. De verdediging werd onder de voet gelopen, hetgeen tot grote ophef leidde bij de orangistische elite en het merendeel van de goegede burgerij. Het Staatse leger was niet meer op voldoende sterkte gehouden sedert de uitputtende en geldverslindende Spaanse Successieoorlog, 1701-1713. Direct bij de roep om een krachtig militair optreden en adequaat leiderschap werd de naam van de Friese Prins van Oranje in de Utrechtse straten gescandeerd door de kleine burgerij en het gepeupel. Het stadhouderschap werd door oranjegezinde adel en regenten uitgeroepen en hersteld in Holland, Zeeland, Utrecht en Overijssel. In zes van de zeven gewesten, met uitzondering van Utrecht, werd onder druk van de orangisten, prins Willem IV tot erfelijk stadhouder gekozen. Aan zijn benoeming werden geen voorwaarden vooraf gesteld, behalve door Utrechtse regenten; zij dachten dat de ontstane situatie nog omkeerbaar was, omdat er in hun gewest geen krachtige, relschoppende en plunderende volksbeweging was ontstaan.

De wetsverzetting verliep echter anders dan de meerderheid van de vroedschap zich had voorgesteld. Tijdens het vooroverleg tussen de Utrechtse regentenfamilies ging het meteen verkeerd; er ontstond onderlinge ruzie tussen degenen die in 1713 bij de wetsverzetting wel en niet buiten het toen gesloten contract van correspondentie waren gehouden.²⁹ Van Hardenbroek sprak in dit verband over 'ijlhoofdige burgers' waarmee hij vroedschapsleden aanduidde die nog steeds boos waren over deze achteruitzetting.³⁰ Zij kozen daarom voor een invloedrijke stadhouder die het recht van voordracht van burgemeesters en schepenen zou continueren. De meerderheid voelde niets voor een benoemingsrecht van het totale stadsbestuur vanuit Den Haag. Uiteindelijk kwam het neer op het herstel van het regeringsreglement van 1674 waarbij het benoemingsrecht bij de stadhouder kwam te liggen; de macht van de oude Utrechtse facties was gebroken en hun afgevaardigden naar de onderhandelingen met de Prins moesten volledig bakzeil halen. De Prins kon in het vervolg buiten de meerderheid van de vroedschap ook rekenen op de volledige steun van de goegede burgerij, die hem samen met de kleine burgerij en studenten op 25 juni 1747 met groot gejuich in de stad verwelkomde.³¹ De burgers hadden de stad versierd en zelfs een ereboog voor de deur gezet van het huis van de familie Van Royen-Meinertzhagen.³² 's Avonds waren meerdere huizen met flambouwen aangelicht waaronder dat van Van Tuyl van Serooskerken. De jonge straatgenoten Iman en Otto Falck zullen zeker van het kleurrijk schouwspel hebben genoten en nog weinig weet hebben gehad van de achtergronden van de gebeurtenissen.

²⁹ De Witte van Citters, *Contracten van correspondentie*, 128; Reglement van 24 juli 1713, De Bruin, 'De prins en zijn aanzienlijke regenten'.

³⁰ Van Hardenbroek, *Gedenkschriften I*, 1 (Gijsbert Jan baron van Hardenbroek van Lokhorst (1719-1788), lid ridderschap van Utrecht); Gabriëls, *Heren als dienaar*, 10, merkt over hem op 'van onschatbare waarde ... geen objectief beeld ... Toch mag dit ons er niet van weerhouden deze unieke bron eigenlijk op die manier te gebruiken ...'. Helaas maar beperkt bruikbaar voor het onderzoek naar Iman Willem Falck en zijn omgeving.

³¹ Vijlbrief, *De Republiek*, 136.

³² *Dagboek van eene merkwaardige vrouw*, 87, 3: 1 mei 1747 had Van Royen zijn opwachting bij de Prins in Den Haag gemaakt (Idem, 93, 3).

De gegoede burgerij hoopte dat het herstel van het stadhouderschap zou leiden tot een grootschalige wetsverzetting waarbij zij eindelijk in de gelegenheid zou worden gesteld functies te vervullen in het stadsbestuur, in de Staten en in de Staten-Generaal. Zij had schoon genoeg van baatzucht, wanbeheer en het exclusivisme van de regentenstand.³³ Er veranderde echter voorlopig nauwelijks iets. De Prins en zijn vertrouwelingen dachten er niet aan de gegoede burgerij meer invloed te geven en bleven samenwerken met de regenten, formeel hun meesters. Met de komst van de Prins kwam wel een einde aan de zogenaamde 'kleine politiek' van het Staatsgezinde bestuur en aan de onbeperkte heerschappij van de Stichtse aristocratie.³⁴

Er vond geen geweld plaats zoals tijdens de plooiërijen in 1702, slechts op beperkte schaal waren er opstootjes. De Prins liet tegen de zin van de burgerij de meeste zittende, staatsgezinde regenten, die 'al dan niet morrend zijn gezag hadden aanvaard', in functie.³⁵ Het kabaal van vertrouwelingen aan het Stadhoudelijk Hof had precies aangegeven op welke wijze hij een sterke greep op de bestuursorganen kon krijgen. De Prins kreeg hierdoor directe invloed op de keuze van afgevaardigden van de Staten van Utrecht in de generaliteitscolleges. Hij had voor wat betreft de politieke ambtenbegeving het gewest volkomen in zijn macht. Onder aanvoering van burgemeester van Utrecht Wttewaal,³⁶ de vader van Iman Falcxs studiegenoot Ferdinand, werd heftig maar volkomen zinloos geprotesteerd tegen dit recommandatierecht. Uiteindelijk vlogen in de zomer van 1748 toch nog stenen door de ruiten van het stadhuis. Het protest en de politieke druk waren niet krachtig genoeg voor een grootschalige wetsverzetting. De burgerij was voorlopig tevreden gesteld, volgens Van Hardenbroek met een regeling waardoor de accijns op koffie, thee, tabak en aardappelen werd afgeschaft.³⁷

De slachtoffers van de zuiveringen en de gepasseerden voor de vroedschap keerden zich steeds meer tegen de Prins. Zij zouden in de toekomst aansluiting zoeken bij de nieuwe democratische bewegingen. Vanuit Den Haag trachtten de Prins en zijn regering de politieke ontwikkelingen stevig in hun greep te krijgen via een uitgebreid netwerk van gunstelingen en het patronagesysteem. Het patronagesysteem, dat in een afzonderlijke paragraaf aan de orde zal komen, was sedert de opkomst van de Republiek doorgedrongen bij ambtesbegeving, ook in Azië en in West-Indië.

Aan de top van de hiërarchie stond de Prins en in ieder gewest werden loyale leden van de ridderschap en regenten aangestuurd door de uiterst invloedrijke, semiofficiële luitenant-

33 Vijlbrief, *De Republiek*, 131.

34 Vijlbrief, *De Republiek*, 130.

35 Fockema Andrae, *Nederlandse Staat*, 57; Gabriëls, *Heren als dienaren*, 65; vanaf nu moesten de leden van het college van geëligeerden iedere drie jaar hun zetel ter beschikking stellen; er werd ook een negende lid toegevoegd, die buiten het college om werd benoemd in de functie van voorzitter. Roorda, *Utrechtse regeringsreglement*: '16 april 1674 heeft Prins Willem II aan het gewest Utrecht zijn regeringsreglement opgedrongen'.

36 Vijlbrief, *Republiek*, 135, Bijlage III: oud-burgemeester Wttewaal ging hier ook mee door na 1748. Op 19 februari 1750 had hij een sessie in de vroedschap ten overstaan van de hoofdofficier van Termeer (de eerder genoemde Diederick baron van Lockhorst van Termeer) namens de stadhouder; Wttewaal vroeg zich af of aan de Resolutie van 10 sept. 1749 de juiste uitleg werd gegeven waarbij de Prins werd geautoriseerd aangaande recommandaties (HUA, Resolutie vroedschap, 703 inv. nr. -.a4, 55).

37 Van Hardenbroek, *Gedenkschriften I*, 1-2.

stadhouders. In Utrecht werd de voorzitter van de ridderschap Johan Daniël d'Ablaing van Giessenburg³⁸ benaderd, die door velen zowel invloedrijk als arrogant werd gevonden. In de Staten trad hij op als voorzitter; er konden geen besluiten genomen worden zonder dat zijn mening was gevraagd.³⁹ Na de dood van Willem IV nam de invloed van D'Ablaing af. Zijn plaats werd geleidelijk aan ingenomen door zijn oude beschermelingen, de gebroeders Jan en Willem Nicolaas Pesters. Zij waren de favorieten van de Prinses-Gouvernante, Anna van Hannover (1709-1759). Vooral de gehate en door velen verachte Willem Nicolaas,⁴⁰ een aarts intrigant,⁴¹ zou zich in de periode 1759-1783 ontpoppen als een uitzonderlijk fenomeen, met ongekeerde politieke macht in de stad Utrecht. Volgens Theeuwen in zijn proefschrift *Pieter 't Hoen en de Post van den Neder-Rhijn* gold hij als één van de machtigste mannen in de Republiek.⁴² Willem V verwonderde zich uitermate over zijn optreden. Dit werd aangeduid als het 'Pesteriaanse systeem'. Het was gebaseerd op het opbouwen van een 'complete piramide van gunstelingen'.⁴³ Alle sollicitaties voor regeringsposten in de stad en gewest verliepen via de gebroeders. Zij bezaten een uitgebreide clientèle onder de regenten en hoge en lage ambtenaren, met als harde kern een hechte, sterk oranjegezinde kongsi van twaalf Utrechtse vroedschappen, gevormd in 1759 via een contract van correspondentie, waarbij zich naderhand nog twaalf andere raadsleden hadden aangesloten. Eigen familieleden werden ook goed door hen bedeed.⁴⁴ Bij de benoeming van Iman Falck tot gouverneur van Ceylon wordt een vergelijking gemaakt tussen het optreden van Gouverneur-Generaal Albertus Petrus Van der Parra met dat van Willem Nicolaas Pesters als 'luitenant-stadhouder'. Het optreden van de hoogste dienaren namens de Prins was soms wel erg eigenmachtig. Dit was ook in andere landgewesten het geval. Het was kenmerkend voor het bestuur in de loop van de achttiende eeuw.

Na het aantreden van de Prinses-Gouvernante veranderde er niet veel in het benoemingsrecht ondanks pogingen van de Utrechtse ridderschap onder leiding van Van Tuyll van Seurooskerken hier verandering in te brengen.⁴⁵ De vroedschap van Utrecht had gehoopt na haar dood het benoemingsrecht weer in handen te krijgen. Van toen af aan vielen echter alle benoemingen 'ter uitvoering en opvolging van de Staatzuchtige dwingelandy' onder Pesters cum suis.⁴⁶ De invloed van de voogd van de meerderjarige prins Willem V, de hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel, was eveneens groot. Bij de meerderjarigheid van haar zoon prins Willem V kwam het benoemingsrecht definitief aan hem.

38 Johan Daniël d'Ablaing van Giessenburg (Haarlem, 1703-Den Haag, 1775), oud-luitenant-kolonel; voorzitter van de Staten van Utrecht; tijdens het regentschap van Anna van Hannover 'luitenant-stadhouder' in de provincie Utrecht.

39 Gabriëls, *Heren als dienaren*, 248; hij baseert zich mede op een pamflet uit Knuttel KB, inv. nr. 20284.

40 Willem Nicolaas Pesters, heer van Wulpenhorst (1717-1794), zoon van mr. Jacob, raad en rekenmeester van de domeinen van prins Willem III; huwde Jaqueline de Jacoby; 1728 Hiëronymusschool; kolonel in de Hollandse Garde; het lukte broer Jan via de ruil van steeds roulerende functies continu lid van de Raad van State te blijven en daar macht uit te oefenen.

41 De Bruin, 'De Prins en zijn aanzienlijke regenten', 273.

42 Theeuwen, *Pieter 't Hoen*, 88.

43 De Bruin, 'De Prins en zijn aanzienlijke regenten', 276.

44 Theeuwen, *Pieter 't Hoen*, 89.

45 De Bruin 'Regenten en revolutionairen', 317.

46 Gabriëls, *Heren als dienaren*, 256-257.

Afb. 5 Gezicht op Kromme Nieuwegracht met de kapel van het St. Hiëronymushuis waar de Utrechtse Geoctroyeerde Compagnie was gevestigd; links de Hiëronymusschool. Aquarel Jan den Beijer, 1744 (*Het Utrechts Archief*).

De eerste decennia van de achttiende eeuw ging het in Utrecht en elders in de Republiek economisch nog redelijk voor de wind.⁴⁷ Een kentering kwam vooral vanaf 1745 als gevolg van de Oostenrijkse Successieoorlog. De handel naar de Zuidelijke Nederlanden kwam stil te liggen en die naar het Oostzeegebied was sterk gedaald in vergelijking met de decennia daarvoor. Het gevolg van deze teruggang was een sociaal-economische crisis met een ernstig voedseltekort. Het Utrechtse stadsbestuur werd genoodzaakt graan te kopen om de bevolking tegemoet te komen. Op het platteland vonden tegelijkertijd nog meer tegenslagen plaats: de veepest, overstromingen en mislukte oogsten. Het betekende een vermindering van inkomsten uit grondbezit, een terugloop aan werkgelegenheid en een bevolkingsafname,⁴⁸ die mede werd veroorzaakt door een hoge kindersterfte. In de Utrechtse volkswijken, in het bijzonder die van de Handvoetboog, het uiterste noordwesten van de stad, waren de gevolgen van armoede het grootst. In 1748 viel 20% van de huishoudens onder de bedeling. De omvangrijke verarming, werkloosheid en hoge belastingen wakkerden de sociale onrust in het hele land aan. De economische positie van de Republiek baarde de stadhouder en zijn adviseurs grote zorgen.⁴⁹ Als reactie waren zij van oordeel dat er een wijziging moest komen in

⁴⁷ Faber en Rommes, 'Op weg naar stabiliteit', 173.

⁴⁸ Faber en Rommes, 'Op weg naar stabiliteit', 313; Utrecht 1750 circa 28.000 inwoners.

⁴⁹ Van Dillen, *Van rijkdom en regenten*, 514-533; 'De propositie van 1751'.

het handelspolitieke stelsel. Zij achtten het noodzakelijk dat de politieke verhouding met de zuidelijke burenen Frankrijk en Oostenrijk werd verbeterd. De drie voornaamste adviseurs, de gebroeders Bentinck en Thomas Larrey, werden op missie gezonden naar Wenen en Parijs om kennis op te doen over de oplossingen en mogelijkheden voor wijziging van de economische aanpak. De missies leverden weinig op. De aanbevelingen van de drie adviseurs bleken onbruikbaar. Larrey kreeg vervolgens opdracht na de zomer van 1750 met de voornaamste kooplieden uit vooral Amsterdam en Rotterdam te overleggen. Er werd een commissie gevormd voor het opstellen van een ontwerpplan tot redres van handel en nijverheid. Een van de leden werd de toekomstige patroon van Iman Willem Falck, Thomas Hope.⁵⁰

De commissie gaf de voorkeur aan een stelsel van gelimiteerde porto franco, waarbij de in- en uitvoer op een aantal uitzonderingen na geheel onbelast zou worden gelaten. De stadhouder stemde hiermee in.

Zowel Iman als Thomas Hope zouden in hun latere leven voortdurend geconfronteerd worden met rapporten, brieven en uitspraken in het kader van deze redresdiscussies over de handel en nijverheid in de Republiek en over de positieverbetering van de Oost-Indische Compagnie. Zij zouden aan deze discussie een actieve bijdrage leveren.

3.3 De Hiëronymusschool

Aan het einde van de Ambachtstraat linksaf en dan nog zo'n 300 meter lopen lag aan de linkerkant van de Kromme Nieuwegracht het Hiëronymushuis naast de kapel waar vanaf 1460 de Hiëronymus- of Latijnse school was gevestigd. Vanaf 1722 werd hier menig Falckje met de klassieken geconfronteerd. Sedert de zestiende eeuw was de Hiëronymusschool de grootste Latijnse school in Republiek.⁵¹ Hoewel in alle steden een grote terugloop op de Latijnse school plaatsvond vanaf het midden van de achttiende eeuw, als gevolg van de opkomst van de Franse scholen, bleef de Utrechtse nog steeds de grootste in zijn soort. Het was de opleiding waar de stedelijke elite en de 'geleerde stand' werd geschoold: 'de aanstaande intellectuelen en bestuurders'.⁵²

Op de Hiëronymusschool werd de Hollandse schoolorde gebruikt; hierin was vastgelegd dat de Latijnse grammatica aan de hand van de leer van Vossius ofwel de 'Schoolorde' van 1625⁵³

50 Thomas Hope, (Rotterdam, 1704-Amsterdam, 1779), 1726 Handelshuis broer Archibald jr.; 1727 Amsterdam; 1734 associeerde na dood Archibald met broer Adriaan; 1752 beëdigd als hoofdparticipant Kamer Amsterdam; 1756 bewindhebber; 1766 representant van de opperbewindhebber Willem V en tevens bewindhebber VOC (NA, VOC inv. nr. 3203 Resolutie raad van Ceylon, 21 november 1766; extract uit Missive vergadering, 29 maart 1766), lid van het Haags Besogne; 1770 ontslag op verzoek 'construreele indesgestie en daar uyt veelal ontstaane lichaamsklagten' NA, Collectie Hope inv. nr. 32, Thomas Hope aan Iman Willem Falck, 28 december 1770). Elias, *Vroedschap van Amsterdam II*, 933-943 'De energieke Hope had weldra van alle bewindhebbers den meesten invloed' (Timmermans, *Thomas Hope*; Elias, *Vroedschap Amsterdam*).

51 De Booy, *Kweekhoven der wijsheid*, 123; Roelevink, *Gedicteerd Verleden*, 9.

52 Kloek en Mijnhardt, *Blauwdrukken*, 273.

53 Rademaker, *Gerardus Johannes Vossius, 168-190*. Als rector van de Latijnse school te Dordrecht en hoogleraar in de rethorica te Leiden ontwikkelde hij een methode om eenheid te brengen in het onderwijs in het Latijn op de Latijnse scholen; de Staten van Holland stelde in 1625 een regeling (soort wet) vast; 100 jaar later was daarvan nog het enige tastbare resultaat een leerboek voor de Latijnse grammatica.

moest worden gedoceerd. Tijdens de lessen werd uitsluitend Latijn gesproken hoewel in de eerste klas nog wel Nederlands werd toegestaan om de overgang voor de jonge leerlingen dragelijk te maken. Het Grieks had in het schoolcurriculum een veel minder prominente plaats.

Eind september 1747 was het zover dat Iman als ‘Gulielmus Falk IX1/2’⁵⁴ werd ingeschreven via rector Johannes Reitz.⁵⁵ Enige dagen later zouden Iman en zijn grootmoeder de inschrijving in persoon gaan bevestigen conform de instructie in het schoolreglement. Er waren verder geen formele toelatingseisen; de meeste aankomende leerlingen hadden wel reeds enige jaren de Franse school bezocht en/of privé-onderwijs genoten.⁵⁶

Rector Reitz droeg veel bij aan het wel en wee van de school en ging vernieuwend te werk in het bijzonder op didactisch gebied. Hij pleitte voor meer onderricht in andere vakken dan alleen de klassieken.⁵⁷ Iman kwam eveneens onder het gehoor van de zeer bekwame leermeester en conrector Martinus de Koning.⁵⁸ Met zowel Reitz als De Koning zou hij zijn verdere leven contact houden.⁵⁹

Iman lijkt een gemiddelde leerling te zijn geweest en zeker geen opvallende; hij werd nimmer vermeld in het schoolverslag,⁶⁰ noch in positieve noch in negatieve zin. Hij kwam ook niet in aanmerking voor een van de drie jaarlijkse schoolprijzen die werden verleend naar aanleiding van het examen van de ‘Heeren Curatoren’,⁶¹ een algemene schoolwedstrijd die bestond uit een opstel waaraan alle leerlingen verplicht mee moesten doen.

De Latijnse school was de plaats waar men in zijn jeugd de contacten legde die later in het maatschappelijke leven een rol zouden spelen.⁶² Imans klasgenoten waren voor het merendeel zonen van regenten en in een paar gevallen behoorden de ouders tot de gegoede burgerij. Velen van hen zouden na afronding van de school doorgaan naar de universiteit⁶³ en ‘waren voorbestemd om regeringsposten te vervullen’.⁶⁴

54 HUA, 713-10 Collectie Hiëronymusschool, Album Discipulorum 1751.

55 Johannes Fredericus Reitz (Slot Braaufelts, 1695-Utrecht, 1778), zoon rector Latijnse school in Siegen en vervolgens in Wesel; 1702 bezoekt Latijnse school; tijdens studie medicijnen (later uitgebreid met wiskunde, scheikunde, rechten en literatuur) universiteit van Utrecht tevens leermeester Frederik II van Nassau-Siegen; 1719 preceptor Latijnse school Rotterdam; 1720 promoveert in de medicijnen; 1724 conrector Hiëronymusschool Utrecht; 1728 rector van 1728; sedert 1715 buitengewoon hoogleraar in de welsprekendheid te Utrecht; na 1748 gewoon hoogleraar (Roelevink, *Gediteerd verleden*, 199; Kloet, T., *Parenteel Reitz, Genealogie De Cloeck & Kloek familie* (Amsterdam 2011); kon rekenen op de bescherming van de stadhouders Willem IV en Willem V; stond zijn gehele leven in de schaduw van hoogleraren als Wesseling, Saxe en Van Goens (Roelevink, *Gediteerd verleden*, 159); op de Hiëronymusschool opgevolgd door zoon, conrector Johannes Hendricus, 1748-1769 (Kernkamp, *Utrechtse Universiteit*, 312; Roelevink, *Gediteerd verleden*; Van der Veer, *Stedelijk Gymnasium*, 20).

56 Kloek en Mijnhardt, *Blauwdrukken*, 273.

57 Roelevink, *Gediteerd verleden*, 158.

58 Martinus de Koning, een man van groot aanzien (Roelevink, *Gediteerd verleden*, 78).

59 NA, VOC inv. nr. 9952; brieven en papieren 26 januari 1769, Lijst van bestel kasjes, inhoud van de pakkist Kamer Amsterdam 1769, via de VOC-schepen Damzicht en Lymuyden; aan Ryss (Reitz) en De Koning.

60 HUA, 713-10, Collectie Hiëronymusschool, inv. nr. 29-1, Naamlijst leerlingen 1720-1832 met verslag.

61 HUA, 713-10, Collectie Hiëronymusschool, inv. nr. 29-2, Verslag over 1750; Wagenaar, *Tegenwoordige Staat XXI*, 361, spreekt over zes curatoren of scholarchen: twee regerende burgemeesters, vier gecommiteerden uit de vroedschap en twee visiteurs: een professor van de universiteit en de oudste predikant.

62 Feenstra, *Spinmen*, 150, maakte een dergelijke constatering over de kinderen van regenten in Stad en Lande (vooral in de stad Groningen), maar het slaat even zeer op de stad Utrecht en andere belangrijke steden in de Republiek.

63 Bijlage II.

64 De Booi, *Kweekhoven der wijsheid*, 35.

Neef Otto vergezelde Iman niet naar de Hiëronymusschool toen hij daar de leeftijd voor had. Er was door zijn moeder en voogden niet voldoende geld beschikbaar gesteld. Hij zou elders onderwijs volgen op een lager niveau, aldus zijn zoon Anton Reinhard.⁶⁵ Na zijn schoolopleiding kreeg Otto een aanstelling tot cadet in een regiment infanterie maar daar diende hij niet lang. Enige tijd later werd voor hem werk gevonden als notarisklerk. Hij troostte zich met de gedachte dat hij het eentonige leven en de beperkte mogelijkheden achter zich zou kunnen laten wanneer hij zijn neef naar de Oost zou kunnen vergezellen.⁶⁶

In 1751 beëindigde Iman de Hiëronymusschool en zou doorgaan naar de universiteit op grond van het positieve oordeel van de rector; een eindexamen bestond niet. Hij had er zo'n vier jaar doorgebracht hetgeen betrekkelijk kort was; er was wel een 'gelede curriculum-structuur van vijf klassen'.⁶⁷

3.4 De Alma Mater

Onder de regenten en de gegoede burgerij werd het van belang geacht dat hun zonen een academische studie volgden op grond waarvan bijvoorbeeld een carrière als advocaat in het verschiep lag.⁶⁸ Dit was de meest voor de handliggende voorbereiding voor een toekomstig openbaar ambt. Roorda noemde de academische graad voor regenten een instrument van sociale strategie.⁶⁹ In de achttiende eeuw vonden er ook nog wel eens medici hun weg naar de vroedschappen.

Falck werd op de leeftijd van vijftien en een half tot rechtenstudie toegelaten. Er bestonden noch een minimum leeftijd, noch specifieke of formele toelatingseisen noch een toelatingsexamen. In Utrecht gold min of meer dat een aankomend student wel met een goede aanbeveling de Latijnse school moest hebben afgerond. De statuten van de Utrechtse universiteit⁷⁰ schreven aanvankelijk een verklaring van de rector van de Hiëronymusschool voor, maar na 1645 werd daarmee stevig de hand gelicht. De in het Latijn gegeven colleges moesten wel kunnen worden gevolgd en de aankomende studenten moesten deze taal ook kunnen spreken in verband met de examens.

De inmiddels tot hoogleraar aangestelde rector Johannes Reitz had vlak na zijn aantreden ernstige bezwaren geuit tegen de bestaande toelatingsprocedure; hij pleitte ervoor dat studenten pas vanaf hun zestiende jaar werden geaccepteerd. Tevens was hij voorstander

⁶⁵ Colenbrander, *Gedenkschriften*, 53; Anton Reinhard Falck, zoon van Otto Willem (Bijlage III) maakte een opmerking over 'de beperkte schoolopleiding' die zijn vader had gevolgd. Gelet op de het eerdergenoemde 'Oefencahier vestingbouw en mathematica' moet deze opmerking niet te letterlijk worden genomen als deze aquarellen met toelichting werkelijk door Otto Willem zijn vervaardigd.

⁶⁶ Colenbrander, *Gedenkschriften*, 53.

⁶⁷ Kloek en Mijnhardt, *Blauwdrukken*, 273; 'gemiddeld deed de leerling daar een jaar of zes over, maar hij kon langer of korter dan een jaar over een klas doen'.

⁶⁸ Feensta, *Spinnen*, 48.

⁶⁹ Van Dijk en Roorda, *Sociale mobiliteit*, 127.

⁷⁰ De Utrechtse Hogeschool werd in 1636 door de Utrechtse Staten pas tot universiteit verheven.

van het afnemen van een toelatingsexamen. Hij ergerde zich zowel aan het niveau van de studenten⁷¹ als aan hun vooropleiding. De oud-leerling Falck van zijn oude Hiëronymusschool volgde de officiële weg. Hij had de school met een goed resultaat doorlopen en hij werd direct bij aanvang van zijn studie rechten ingeschreven aan de universiteit. De meeste studenten deden dat pas als dat dringend noodzakelijk was; vlak voor een promotie of dissertatie.⁷² Bij zijn inschrijving werd hij aangeduid als afkomstig uit Ceylon⁷³ en niet uit Utrecht. Hij was een van de studenten uit een VOC-familie uit Azië. Er kwam jaarlijks een aantal studenten uit het buitenland. In het jaar van Falck waren dat er vijf van de drieënveertig. Het percentage buitenlanders in Utrecht was vergeleken met andere hogescholen wat groter dan elders in de Republiek.⁷⁴ In 1754 waren er ongeveer 250 studenten en zo'n zeventien professoren.⁷⁵ Het percentage afkomstig uit aristocratische families uit Nederland en het buitenland, vooral uit het huidige Duitsland⁷⁶ was redelijk hoog.

Het jaar van Falck bestond voor het merendeel uit een aantal klasgenoten en oudere oudleerlingen van de Hiëronymusschool; zij waren vooral zonen uit patricische families uit Utrecht of aanpalende gewesten. Velen van hen zouden vooraanstaande rollen gaan spelen in stads- en gewestelijke besturen in tweede helft van de achttiende eeuw, zowel in het Utrechtse als daarbuiten. Het merendeel studeerde rechten, slechts een enkeling studeerde medicijnen of theologie. Zijn jaargenoten zouden een onderdeel gaan vormen van zijn sociaal netwerk. Hun achtergrond en carrières zijn zover mogelijk in kaart gebracht.⁷⁷

De colleges vonden vanaf oktober⁷⁸ plaats in de aula aan het Domplein of in kleine groepen bij de professor thuis. 'In september kreeg de stad een ander aanzien door de intocht, terugkeer, van studenten'.⁷⁹ Uit de correspondentie van de Engelse student David Papillon, die een aantal jaren eerder aan de universiteit aankwam, viel op te maken dat een college algemene geschiedenis bij professor Peter Wesseling om 9 uur begon en een uur duurde. Tussen 1 en 2 uur werd er geluncht en daarna vonden er nog eens één of twee colleges plaats. Papillon volgde colleges over de redevoeringen van Cicero bij professor Reitz, vier maal per week.⁸⁰ Dit gold zo mogelijk eveneens voor Falck, want hij volgde zowel bij Reitz als Wesseling colleges. Wesseling stond bekend als een hoogleraar die ver boven Reitz uitstak. Hij was een vurig orangist die zijn studenten met zijn opvattingen wist te inspireren. Falck zou zijn latere leven in Azië steeds zijn grote vertrouwen in prins Willem V uitspreken en hem steunen. Dat gold niet voor de kabaal van de Prins en adviseurs aan het Hof.

71 1786 ging hij hier op in zijn 'Oratio de emen dandis academiis', Roelevink; het probleem moest aan de wortel worden aangepakt. Over het onderwijs aan de universiteit is verder weinig bekend aldus Roelevink.

72 Roelevink, *Gedictieerd verleden*, 27.

73 UB Album Studiosorum, 1751.

74 Kernkamp, *Utrechtse Universiteit*, 73.

75 Wagenaar, *Tegenwoordige Staat*, XXI, 360-364; Kernkamp, *Utrechtse Universiteit*, 74.

76 Roelevink, *Gedictieerd verleden*, 46.

77 Bijlage IV; Jaargenoten Iman Willem Falck, promovendi 1756; opgebouwd via een ordening welke wordt toegepast bij prosopografisch onderzoek.

78 Kernkamp, *Utrechtse Universiteit*, 86.

79 Haasse, *Schaduwbeeld of Het Geheim van Appelpatern*, 56.

80 Roelevink, *Gedictieerd verleden*, 44.

Studenten gingen regelmatig als toehoorder naar in hun ogen interessante of modieuze colleges; dit zal Falck zeker hebben gedaan gezien zijn brede belangstelling voor ondermeer de natuurhistorie welke hij op Ceylon zou tonen.

Bij de keuze van de vakken was veel vrijheid; het zou interessant zijn te weten of Falck een keuze had gemaakt met het oog op zijn toekomstige carrière bij de VOC.

Hij volgde trouw colleges en werd alom geprezen om zijn kundigheid, schrandtheid, en ‘noesten vlijt’. Zijn gunstig beoordeelde dissertatie met het adagium ‘grooten lof’ was daarvan het bewijs. Dit laatste kon lang niet van alle achttiende-eeuwse studenten worden gezegd; er waren heel wat studenten die op handige wijze hun bul te pakken kregen zonder dat zij daarvoor veel hadden gedaan. Menig professor waakte voor slechte dissertaties en schreef deze daarom maar zelf. Het gebeurde ook tegen betaling door beunhazen en repetitoren.⁸¹

De promotie aan het einde van de studie bestond uit drie onderdelen: uitgebreide tentamens bij de verschillende professoren waar colleges waren doorlopen, het schrijven van een dissertatie, dat kan worden vergeleken met een hedendaagse universitaire scriptie aangevuld met stellingen of alleen maar bestaande uit stellingen, en vierentwintig uur later gevolgd door de verdediging in de vorm van een disputatie of redetwist over deze dissertatie.⁸² Na een succesvolle disputatie mocht de kandidaat zich *Juris Utriusque Doctor* noemen.

Falck promoveerde op 16 september 1756 in de beide rechten – zowel in het Hollands als het Romeins⁸³ – op een dissertatie getiteld *De Delictis Maritimis Eorumque Poenis – Over overtredingen ter zee en de straffen daarop*. De gedrukte versie beslaat vijfendertig bladzijden inclusief de twaalf stellingen. Inhoudelijk ging het over het *Mare Librum* van Hugo de Groot en de toepassing hiervan ten tijde van de promovendus. De verdediging vond plaats onder het toezien oog van de rector magnificus professor Alberti Vogel. Falcks promotor en begeleider was professor Christian Trotz.

Hoewel het niet staat genoemd, mag ervan worden uitgegaan dat Falck zijn proefschrift verdedigde in de Pieterskerk zoals dat bij de verdediging van een aantal van zijn jaargenoten aangetekend staat.

Het groot auditorium naast de Domkerk was te klein voor grotere gezelschappen maar de promotie kan daar hebben plaatsgevonden. Voor iedere promotieplechtigheid moesten kappen en medailles worden vervaardigd.⁸⁴

Zijn gedrukte dissertatie was verder voorzien van een tweetal zegenwensen van de hand van zijn neven Joan Gobius⁸⁵ en Philip Meinertzhagen. In de ‘Zegenwensch’ van Meinertzhagen komt naar voren dat zijn vertrek naar de Oost vooral werd ingegeven door zijn verlangen om zijn moeder in Batavia weer te zien. Volgens de *Lijk Reede* van zijn verre neef domi-

⁸¹ Roelevink, *Invalides, onwillige en combattanten*, 28.

⁸² Roelevink, *Invalides, onwillige en combattanten*, 32.

⁸³ Burgerlijk recht en canonic of pauselijk recht; met dank aan de classicus R.N.H. Boerma voor het doorlezen.

⁸⁴ HUA, inv. nr. 1029, Beschrijving van de promotieplechtigheid, 324 Maandag XXen September 1756 ‘promotie more majorum cum cappa van de candati, W Voorda en van Wachendorff’ (Bijlage IV); naar voorouderlijk gebruik met de kappa.

⁸⁵ Jo. Fred. Gobius, junior = Mr. Joan Frederik (Utrecht, 1739-Utrecht, 1807) zoon van Mr. Joan Frederik, huwde (1) Sara Catherina Teschemaker en (2) zijn volle nicht Constantia Magaretha Gobius, dochter Mr. Henric en Margaretha Falck (Bijlage III) advocaat Hof van Utrecht).

nee Johannes Manger⁸⁶ had zijn moeder uitdrukkelijk om zijn overkomst gevraagd.⁸⁷

Over de studietijd van Falck bestaan geen persoonlijke bronnen. Slechts is er een verwijzing in voornoemde lijkrede.⁸⁸ Uit de lijsten met verzonden brieven uit Colombo kon worden nagegaan wie in ieder geval zijn hoogleraren waren. Falck correspondeerde enige malen met Reitz, Trotz en Hahn.⁸⁹ Door gebruik te maken van brieven van tijdgenoten kon een beeld worden gevormd van een studentenleven in het midden van de achttiende eeuw in de stad Utrecht.

In 1755 schreef een van zijn jaargenoten Adriaan Hagoort naar aanleiding van het vertrek van Abraham van Bleiswijk naar de universiteit van Leiden de 'Klagende Damon'.⁹⁰ Hij schetste hier een fraai beeld over het gezapige leven aan de Utrechtse universiteit dat soms even werd opgeschud. Volgens latere lijsten van verzonden brieven zou Iman veel vrienden hebben overgehouden uit deze tijd; hiertoe behoorden in ieder geval zijn, Johannes Frederik Gobius,⁹¹ Philip Meinertzhagen⁹² en zijn studiegenoten Daniël Ras⁹³ en Steven van Nellesteyn.⁹⁴ Buiten de universiteit verbleef Falck vermoedelijk met hen, zoals gebruikelijk was in die tijd,⁹⁵ regelmatig in koffiehuizen. Zijn permanente onderdak bleef als vanouds het huis van zijn grootmoeder. Er werd nimmer verwezen naar een hospita of gerefereerd aan een kosthuis. Helaas is niet bekend of de student Falck ooit was uitgenodigd voor een van de vele soirees bij de familie Van Tuyll van Serooskerken, die bij zijn grootmoeder om de hoek woonde op de Kromme Nieuwegracht of andere uitnodigingen bij een van de andere vooraanstaande patriciërs of hooggeboren families in de stad. Het zou wat kleur aan deze periode hebben gegeven.

86 Johan(nes) Godfried Manger (Dillenburg, 1725-Amsterdam, ?), zoon van Jan Philip (1693-1741), predikant te 's-Gravenhage, en Sara Elisabeth Meinertzhagen, nicht van grootmoeder Falck-Meinertzhagen; huwde Magareta Cock van Mando te Colombo; 1771 Rammekens met VOC-schip De Jonge Samuel (moest terugkeren); 1772 Batavia; 1773 Colombo (SLNA, inv. nr. 1/3076), aangesteld tot leraar Seminarium op voorspraak Falck (NA, VOC 3378, Resolutie Raad 8 juni 1773); 1776 rector Seminarium als opvolger van ds. Juriaan Ondaatje, die naar Jaffna vertrok; 1784 predikant Fortkerk op voorspraak Falck; 1785 leidde rouwdienst Falck; 1785 Patria, met 'zeer loflijk getuigschrift' van Hoge Regering; (SLNA, inv. nr. 1/2461, Resolutie Raad); 1786 riddergoed Bellinghoven bij Rees; werd in de adelstand verheven door keizer Frans I met het predikaat 'von'.

87 NA, Collectie Falck 2 inv. nr. 133, Manger, *Lijk Reede*, 20, 'maar eene hartelijke Zugt en Verlangen, naar Sijne moeder, die hem zeer drong om na Batavia te koomen, deed hem hier toe besluyten'.

88 NA, Collectie Falck 2 inv. nr. 133, Manger, *Lijk Reede*, 20; 'Eerste gronden der geleerdheid, door braave en geschikte mannen onderweezen te worden welken bij hunne dood en grootste liefde en agting heeft toegedragen'.

89 NA, VOC inv. nr. 9952; overgestuurde brieven en papieren, 26 januari 1769 per Damzicht: Johan Frederik Ryss, Christian Heinrich Trotz (1703-1773), burgerlijk en publiek recht; Johannes David Hahn (Heidelberg, 1729-Leiden, 1784), o.a. hoogleraar wijsbegeerte, natuurkunde, sterrenkunde en geneeskunde; directeur Hortus Botanicus; 1753 Utrecht en in 1772 rector magnificus; 1775 Leiden. De 'juridische faculteit' bestond t.t.v. van Falck uit de hoogleraren Wieling, Houck, Trotz en Voorda.

90 Bijlage IV, toelichting bij Adriaan Hagoort.

91 Bijlage III.

92 Philip Meinertzhagen (1712-1775).

93 Bijlage IV.

94 Mr. Steven van Nellesteyn (promotie universiteit Utrecht 1757) neef van Iman Falck, zoon van Wouter Hendrick.

95 LA, Collectie familie Tydeman; correspondentie tussen Meinard Tydeman en Joan van der Cappellen tot de Poll, 1760.

3.5 Conclusie

Over de jeugd- en studentenjaren van Iman Willem Falck zijn weinig details bekend. Hij boekte goede resultaten op de Latijnse school en aan de universiteit. Door een grondige analyse van zijn jaargenoten, die bijna allen tot de elite behoorden in Utrecht en elders, zowel op de Hiëronymusschool als aan de universiteit, kon een beeld worden opgebouwd van vriendschappen, een netwerk dat in stand zou blijven en zijn hele leven een belangrijke rol zou spelen. Door zijn verblijf in Utrecht werd de basis gelegd voor hetzij een positie in een bestuursorgaan in de Republiek hetzij een hoge gekwalificeerde functie bij de Compagnie.